TURIZM SOHASIDA INVESTITSIYALRNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH

Ochilova Mashhura Odil qizi
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti magistranti
E-mail: mashhuraochilova@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada turistik xizmatlar subyektlarining investitsion faolligini prognozlash, turistik oqimlarni modellashtirish va korporativ moliyaviy xavfsizlik tizimini shakllantirish masalalari yoritilgan. Unda turizm sohasining multiplikativ ta'siri iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarga ijobiy ta'sir qilishi, moliya bozoridagi axborot assimetriyasini kamaytirishi hamda turizm sektoriga moliyaviy resurslarning barqaror kirib kelishini ta'minlashi asoslab berilgan. Shuningdek, turizm investitsiyalarining integral multiplikativ samarasi, uning vaqt bo'yicha o'zgarish dinamikasi va YAIMga qo'shgan hissasi tahlil qilingan. Investitsiya samaradorligini baholash uchun mezo darajadagi "kirish-chiqish" munosabatlariga asoslangan metodologik yondashuv taklif etilgan.

Maqolada jahon mamlakatlari va mintaqalarida turizm sohasini moliyalashtirish tuzilmasi ham ko'rib chiqilib, investitsiyalardan samarali foydalanishning chegaraviy mezoni 3,9% ekani ko'rsatilgan. Davlat-xususiy sheriklik modeli esa investorlarni qo'llab-quvvatlash, byudjetlarni to'ldirish, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishning muhim vositasi sifatida baholangan.

Kalit so'zlar: moliyaviy ta'minot; investitsion xarajatlarning multiplikativ samarasi; byudjet moliyalashtirishi; davlat-xususiy sheriklik; jahon turistik xizmatlar sanoati; turizm subyektlari.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы прогнозирования инвестиционной активности субъектов туристических услуг, моделирования туристических потоков и формирования системы корпоративной финансовой безопасности. Обосновано, что мультипликативный эффект туристической отрасли положительно влияет на экономические и социальные показатели, снижает информационную асимметрию на финансовом рынке и обеспечивает стабильный приток финансовых ресурсов в туристический сектор. Также проанализированы интегральный мультипликативный эффект инвестиций в туризм, динамика его изменения во времени и вклад в ВВП. Для оценки эффективности инвестиций предложен методологический подход, основанный на мезоуровневых отношениях «вход–выход».

В статье также рассмотрена структура финансирования сферы туризма в странах и регионах мира, при этом показано, что предельный критерий эффективного использования инвестиций составляет 3,9%. Модель государственно-частного партнёрства оценена как важный инструмент поддержки инвесторов, пополнения бюджетов, повышения социальной ответственности и ускорения экономического роста.

Ключевые слова: финансовое обеспечение; мультипликативный эффект инвестиционных затрат; бюджетное финансирование; государственно-частное партнёрство; мировая индустрия туристических услуг; субъекты туризма.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

LEGAL REGULATION OF INVESTMENTS IN THE TOURISM SECTOR

Abstract

The article examines the issues of forecasting the investment activity of tourism service entities, modeling tourist flows, and forming a corporate financial security system. It substantiates that the multiplicative effect of the tourism sector positively influences economic and social indicators, reduces information asymmetry in the financial market, and ensures a stable inflow of financial resources into the tourism sector. The study also analyzes the integral multiplicative effect of tourism investments, the dynamics of its change over time, and its contribution to GDP. To assess investment efficiency, a methodological approach based on meso-level input-output relationships is proposed.

The article also considers the structure of tourism financing in countries and regions of the world and shows that the threshold criterion for the efficient use of investments is 3.9%. The public-private partnership model is evaluated as an important tool for supporting investors, replenishing budgets, increasing social responsibility, and accelerating economic growth.

Keywords: financial support; multiplicative effect of investment costs; budget financing; public-private partnership; global tourism services industry; tourism entities.

Kirish

Turistik xizmatlar sanoati iqtisodiyotning muhim tarmog'i bo'lib, uning investitsion rivojlanishi valyuta tushumlarini ta'minlash, bandlikni oshirish, mamlakat to'lov balansini va YAIMini ko'paytirish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, ushbu sohaning rentabelligini va aholi farovonligini yuksaltirish vositasi hisoblanadi. Turizm xizmatlari rivojlanishining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatlari uyg'unligi iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari bilan o'zaro ta'sir samarasi nuqtai nazaridan cheksiz taraqqiyot salohiyatiga ega bo'lib, mamlakatlar o'rtasida kapital aylanishining jadallashuviga sabab bo'ladi hamda xalqaro turizm infratuzilmasini yaratishda, ayniqsa transport, mehmonxona va restoran biznesi, savdo, aloqa, axborot-kommunikatsiya sohasi, qurilish, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat sanoati, turli xil nooziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish va boshqa yo'nalishlarda muhim rol o'ynaydi.

Turizmning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni, uning jahon iqtisodiyoti uchun ahamiyati, globallashuv va xalqaro integratsiyaning hozirgi global tendensiyalarini hisobga olgan holda, A. Freytag va C. Vietze [1], B. Mirbabayev[2], R. Arezki, R. Cherif va J. Piotrowski[3],

D. Benavides[4], G. Eccles[5], R. Tsiotsou va V. Ratten[6] va boshqa olimlar tadqiqotlarida ko'rib chiqilgan. Olimlarning jahon bo'yicha turizm biznesining tashkil etilishi va funksionalligi mexanizmiga katta qiziqish bildirishlariga qaramay, ularning aksariyati turizm infratuzilmasini nazariy va subyektiv mulohazalar nuqtai nazaridan tahlil qiladilar. Moliyaviy vositalar yordamida global turizm sanoati rivojlanishini prognozlash jarayoni esa yetarli darajada tadqiq etilmagan bo'lib qolmoqda. Bizning tadqiqotimizning ustuvor yo'nalishi turistik xizmatlar subyektlarining investitsion faolligini prognozlash va ularning turistik oqimlarini jahon darajasidagi davlat (mintaqa)ning tabiiy hamda rekreatsion salohiyatini tiklash maqsadida modellashtirish uchun korporativ moliyaviy xavfsizlik tizimini rivojlantirishning metodologik yondashuvlari va amaliy jihatlarini asoslab berishdan iborat.

[1] Freytag, A., and Vietze, C. 2006. International Tourism, Development and Biodiversity: First Evidence. Friedrich-Schiller-Universität Jena.

[2] Mirbabayev, B. 2005. The role of tourism in international development. Strengthening and Promoting Local Functions of ODA-Graduate School of Policy Studies, 3(7): 1-9.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

[3] Arezki, R., Cherif, R. and Piotrowski, J. 2009. Tourism specialization and economic development: evidence from the UNESCO world heritage list. International Monetary Fund. Available at: http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09176.pdf.

[4] Benavides, D.D. 2001. The viability and sustainability of international tourism in developing countries. Paper presented at Symposium on tourism services: world trade organization, February 22-23, in Geneva, Switzerland.

[5] Eccles, G. 1995. Marketing, sustainable development and international tourism. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 7(7): 20-26. DOI: https://doi.org/10.1108/09596119510101895

[6] Tsiotsou, R., and Ratten, V. 2010. Future research directions in tourism marketing. Marketing Intelligence and Planning, 28(4): 533-544. DOI: https://doi.org/10.1108/02634501011053702

Metod va materiallar

Moliyaviy institutlar o'rtasidagi o'zaro bog'liq munosabatlarni muvofiqlashtirishga qaratilgan additiv metodologik yondashuv investitsiyalarni jalb etish yo'nalishlarini asoslab beradi, bosqichlarni (tayyorgarlik, tahliliy va yakuniy) hamda turistik xizmatlar sanoati subyektlarining investitsion faoliyatini korporativ moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi sifatini baholash usullarini texnologiya darajasini differensiallashtirgan holda hisobga oladi. Korporativ moliyaviy xavfsizlik tizimi sifatini kompleks idrok etish investitsion faoliyat subyektlarining (mehmonxonalar, turistik majmualar, kempinglar, motellar, pansionatlar, umumiy ovqatlanish korxonalari, transport, madaniyat muassasalari, sport va boshqalar) turistik oqimlariga xizmat ko'rsatishga va ularning ijtimoiy mas'uliyat tamoyillarini hisobga olgan holda jozibadorligini oshirishga qaratilgan[7]. Investitsion faoliyatni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning korporativ tizimi sifatini baholashga doir metodologik yondashuv turizm sektori investitsion xarajatlarining integral multiplikativ samarasi vaqt trendidagi dinamik o'zgarishni aniqlash maqsadida ekspert baholash usulidan foydalanishni nazarda tutadi.

Turizm biznesi subyektlarining investitsion faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlash sifati moliyaviy barqarorlik (hayotiylikni saqlab qolish qobiliyati); resurslar qiymati (jalb qilingan moliyaviy resurslarning o'rtacha tortilgan qiymatini minimallashtirish); o'sish (turizm subyektlarining turdosh tarmoqlarga nisbatan maksimal iqtisodiy, moliyaviy va ijtimoiy samaraga erishishi); investitsion rivojlanish (eng yangi xizmat ko'rsatish texnologiyalariga o'tish uchun innovatsion-investitsion loyihalarni joriy etish imkoniyati) kabi mezonlar (ko'rsatkichlar) asosida baholanishi lozim[8]. Sifat mezonlari moliyaviy tahlil, rejalashtirish va tijorat daromadlarini prognozlash, moddiy joriy aktivlarni sotib olish xarajatlari, moliyaviy resurslarni jalb etish va ulardan foydalanish hajmlarining ko'p funksiyali va ko'p kanalli ko'rsatkichlar tizimiga kompleks ta'sirni kuchaytiradi, turizm sohasida investitsion muhitning faollashuviga xizmat qiladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, multiplikativ samara turistik xizmatlarning iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarini tartibga soladi hamda moliyaviy siyosat ta'siri ostida ularni davlat tomonidan

[7] Ostapiuk, N., Karmaza, O., Kurylo, M., and Timchenko, G. 2017. Economic security in investment projects management: Convergence of accounting mechanisms. Investment Management and Financial Innovations, 14(3): 353-360.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

[8] Plaskova, N.S., et al. 2017. Methodological support of organizations implementing innovative activities investment attractiveness estimation. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 8(8): 2533- 2539.

qo'llab-quvvatlash yo'nalishini belgilaydi[9], korporativ moliyaviy xavfsizlik tizimida moliya bozoridagi axborot assimetriyasini susaytiradi, turizm sektoridan moliyaviy resurslarning barqaror oqimini shakllantiradi, davlat-xususiy sheriklik asosida turizm sanoati investitsion xarajatlari modelini diversifikatsiya qiladi[10]. Ushbu yondashuv quyidagilarni nazarda tutadi[11]:

- moliyaviy resurslarni yagona xizmat ko'rsatish oqimiga integratsiya qilish orqali turizm mahsulotlarini iste'mol qilishdan makro va mezo darajadagi investitsiyalar bo'yicha umumiy samarani (investitsion ta'sirni) maksimal darajaga yetkazish;
- turdosh tarmoqlarni moliyalashtirishga bo'lgan ehtiyojni aniqlash;
- mahalliy aholi infratuzilmasini yaxshilaydigan ijtimoiy ta'sirni ta'minlash;
- davlat yoki mahalliy turizmni rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish;
- iqtisodiyotdagi inqiroz hodisalarining davriyligini hisobga olgan holda, organik kapital tuzilmasiga ta'sir ko'rsatmasdan turizm sohasiga eng so'nggi texnologiyalarni jalb etish;
- jahon iqtisodiyotining boshqa tarmoqlariga nisbatan kapital aylanishini to'rt barobar tezlashtirish hamda soliqlar, yalpi mahsulot shakllanishi va turizm sohasidagi ish o'rinlari soni orqali turli darajadagi byudjetlarning daromad qismini oshirish;
- Turizmni Qo'llab-quvvatlash Hisoblari (TSA) tizimi yordamida turizm daromadlarini mamlakatning umumiy moliyaviy oqimidan ajratish, turizm iste'molining iqtisodiyotga bilvosita ta'siri ko'rsatkichlaridan foydalanish (turizm xizmatlari va tovarlarini xarid qilish uchun turistlar xarajatlari natijasida daromad shakllanishi, bu esa zanjirli reaksiyaga olib keladi: kirish – chiqish – kirish – chiqish), shuningdek barcha boshqa ishlab chiqarish faoliyati turlaridan tovar va xizmatlarga ikkilamchi talabni yuzaga keltiruvchi ko'rsatkichlardan foydalanish;
- turizm infratuzilmasida bitta ish o'rnini yaratish xarajatini 20 barobar kamaytirish;
- kichik boshlang'ich kapitalga ega bo'lgan kichik turizm biznesining harakatchanligi va tadbirkorlik faolligini aniqlash;

[9] Sorokin, A.E., and Novikov, S.V. 2019. Formation of the national economy of Russia in the context of state support of innovation actions. Espacios, 40(38): 4.

[10] Zatsarinnyi, E.I., et al. 2017. Current trends in the financial market development. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 8(8): 2629-2635. DOI: https://doi.org/10.14505//jarle.v8.8(30).34

- [11] Malska, M., Antoniuk, N. and Hanych, N. 2008. International Tourism and Services. Znannya.
- turizm sohasidagi innovatsion va investitsion loyihalarning o'zini oqlash muddatini 2–4 yilgacha qisqartirish;
- turistik bozor subyektlari o'rtasida xizmatlarni sotish va ularni iste'mol qilishdan kelib chiqadigan moliyaviy oqimlar harakatining davriyligi bilan shartlangan holda, moliyaviy resurslarning tuzilmasi va tarkibini, shuningdek ularning manbalarini optimallashtirish;
- unga investitsiya kiritilgandan keyin turistik obyekt jozibadorligining yaxshilanishi natijasidagi miqdoriy samarani aniqlash.

Jahon Sayohat va Turizm Kengashi (WTTC)[12] turizm xizmatlarining investitsion xarajatlari multiplikativ ta'sirini mamlakat YAIMiga mintaqalardagi investitsion loyihalarni moliyalashtirishning

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

murakkab byudjet tizimi sifatida, bandlikning o'sishi va ish o'rinlari yaratish sharoitlarini hisobga olgan holda ko'rib chiqadi

Natijalar

UNWTO ma'lumotlariga ko'ra, global turistik xizmatlar bozori o'sish sur'atlarining eng yuqori jadallik dinamikasiga ega bo'lib, jahon yalpi ichki mahsulotining (YAIM) 10,4 foizini va 319 million ish o'rnini (yoki umumiy bandlikning 10 foizini) ta'minlaydi, shuningdek jahon umumiy eksportining 6,5 foizdan ortig'ini hamda jahon xizmatlar eksportining 27,2 foizini tashkil etadi[13]. Bu ko'rsatkichlar eksportni rag'batlantirishga, dunyo mamlakatlaridagi tarmoqlar infratuzilmasini rivojlantirishga xizmat qiladi; bunda chakana savdo, joylashtirish va oziq-ovqat yetkazib berishdan tortib tabiiy rekreatsion hamda madaniy-tarixiy dam olishgacha bo'lgan yo'nalishlar qamrab olinadi.

Shu bilan birga, turistik xizmatlar sanoatidan yalpi ichki mahsulotning yillik o'sishi jahon umumiy daromadi hajmida ancha barqaror bo'lib, yiliga 3,9–4,0 foizni tashkil etadi, bu esa G'arbiy Yevropa va Shimoliy Amerikadagi an'anaviy dam olishdan olinadigan daromadlar bilan izohlanadi. O'tgan 2009–2018 yillar davomida ushbu tendensiya ayniqsa Yaqin Sharq, Lotin Amerikasi, Sharqiy Yevropa va Janubiy Osiyoning ayrim hududlarida yaqqol namoyon bo'lgan[14].

[12] Country Analysis the World Travel & Tourism Council (WTTC). 2018. Available at: https://www.wttc.org/economic-impact/country-analysis/.

[13] Premović, J., et al. 2013. Globalni ekološki problemi i održivi turistički razvoj. Ecologica, 70: 305-310.

[14] The UNWTO Tourism Dashboard – Insights on key performance indicators for inbound and outbound tourism at the global, regional and national levels. UNWTO Tourism Dashboard. 2020. Available at: https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard

Shu bilan birga, dunyoning kam rivojlangan mamlakatlarida turizmda investitsion faoliyatni rivojlantirish uchun moliyaviy resurslarning ichki manbalari yuqori o'sishga ega bo'lgan (turistik xizmatlar investitsion xarajatlarining 71,2 foizi) bo'lib, bu hududlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlari hamda kurortlar va milliy darajadagi madaniy-tarixiy yodgorliklarni qurishdan olinadigan iqtisodiy foyda hisobiga yuzaga kelgan (Manzo, 2019). 2011–2018 yillar davrida kichik turizm bizneslari (o'rta sinf uy xo'jaliklari) son jihatdan ko'paygan va turizm xizmatlariga global iste'mol investitsiyalari 3,9 foizgacha oshgan. Ushbu daraja dunyoning barcha davlatlari (AQSh, Xitoy, Yaponiya, Germaniya va Buyuk Britaniya) uchun chegaraviy mezon hisoblanib, hududlarning investitsion jozibadorligini shakllantirish maqsadida moliyaviy resurslar bozorida turistik oqimlar harakatini ta'minlaydi. Jahonning yirik davlatlari bozorda turizm sanoatining yetakchilari bo'lib, ular birgalikda jahon YAIMining 47 foizini tashkil etadi[15].

Garchi Osiyo-Tinch okeani mintaqasida investitsion xarajatlar 6,4 foizgacha oshgan bo'lsa-da, ularning takror ishlab chiqarish samaradorligi Shimoliy Afrikada bu darajadan oshib, yillik YAIM o'sishining 8,6 foiziga yetgan. Bunday o'sish nafaqat turizm biznesi subyektlarining moliyaviy xavf-xatarlarni yengib o'tishdagi barqarorligi va qobiliyatini, balki o'z foydasini butun dunyo bo'ylab yoyish salohiyatini ham namoyon etadi. Shuni ta'kidlash kerakki, turizmda YAIM o'sishi va ish o'rinlari yaratish bo'yicha, ayniqsa ayollar, yoshlar va ijtimoiy jihatdan zaif guruhlar uchun, Efiopiya, Ekvador, Sent-Kits va Nevis, Misr hamda Turkiya yetakchi hisoblanadi[16]. Jahon yetakchilari va turistik operatorlarning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va boshqa sohalardagi konstruktiv hamkorligi, davlatlar manfaatlari ustuvorligi, ularning siyosiy qo'llab-quvvatlashi, resurslarni birlashtirish va xatarlarni samarali taqsimlash asosida muhim biznes loyihalarini amalga oshirish global turizm sanoatida davlat-

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

xususiy sheriklik moliyaviy resurslaridan foydalanishni nazarda tutadi[17]. Amaliyotda davlat-xususiy sheriklikning (PPP) shartnomaviy va institutsional modellaridan foydalanish xususiy investorlarni qo'llab-quvvatlash, barcha darajadagi byudjetlarni tartibga solish va to'ldirish, turistik faoliyat subyektlarining ijtimoiy mas'uliyatini oshirish hamda mamlakat iqtisodiy o'sishini jadallashtirish imkonini beradi. Masalan, Buyuk Britaniyada xususiy moliyaviy tashabbus xususiy konsortsiumlar orqali amalga oshiriladi, ular turistik infratuzilmaning davlat

[15] Manzo, G.G. 2019. Oxford Economics for World Travel & Tourism Council. Economic impact 2019 World. Available at: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions2019/world2019.pdf [16] Manzo, G.G. 2019. Oxford Economics for World Travel & Tourism Council. Economic impact 2019 World. Available at: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions2019/world2019.pdf [17] Topchiy, D., Skakalau, V., and Yurgaytis, A. 2018. Comprehensive verification construction compliance control as the developer's project risk reduction tool. International Journal of Civil Engineering and Technology, 9(1): 985-993.

sektorini loyihalash, qurish va keyinchalik saqlashni moliyalashtiradi (ekspluatatsiya xarajatlari, kapital ta'mirlash va xodimlarga haq to'lash). 30 yil davomida davlat xususiy konsortsiumga obyektni qurish va saqlash xarajatlarini, foizlarni ham qo'shgan holda, to'lab boradi. Germaniyada esa "operatsion model" tashkiliy-moliyaviy tuzilma orqali faoliyat yuritadi va kurort hamda rekreatsiya sohasidagi obyektni loyihalash, qurish va uni ekspluatatsiya qilishga doir huquqiy munosabatlar (shartnomalar) bilan tartibga solinadi; obyektni boshqarish xususiy sherikka topshiriladi, uning moliyaviy xizmatlari esa davlat (munitsipalitet) hisobidan ta'minlanadi.[18]

Indoneziya Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari (Singapur, Malayziya, Tailand va Vetnam) orasida turizm sektorini byudjet orqali moliyalashtirish bo'yicha atigi 12-o'rinni egallaydi. Davlat darajasida Hududiy Transfer Jamg'armasi amal qiladi, u orqali har yili byudjet resurslarining 0,45 foizi turizm biznesi subyektlarini qo'llab-quvvatlashga yo'naltiriladi. Investitsiyalarning 90 foizdan ortig'i davlat korxonalari moliyaviy resurslari hisobidan ta'minlanadi, bu esa kichik va o'rta biznes subyektlarining turizm loyihalarining muqobil shakllariga investitsiya kiritish uchun korporativ moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini faollashtiradi. Ularning faoliyati kafolatli subsidiyalangan kreditlash dasturlari va turizm xizmatlari sektorida moliyaviy resurslarni taqsimlash bo'yicha Maxsus Jamg'arma orqali tartibga solinadi[19].

Tahlil va muhokama

Jahon turistik xizmatlar sanoatini rivojlantirish va xususiy investitsiyalar oqimini jalb etish davlat ishtirokidagi quyidagi shakllardan foydalanishni nazarda tutadi:

- turistik markazlardagi yirik infratuzilma loyihalarini (transport, suv ta'minoti, elektr energiyasi) amalga oshirishda hamda milliy ahamiyatga ega obyektlarni (qo'riqxonalar, milliy bog'lar, tabiat, tarix va madaniyat obyektlari) rivojlantirishda konsessiya shartnomalari va qurilish infratuzilmasini maqsadli moliyalashtirish, ekologik tadbirlarni o'tkazish, alohida iqtisodiy faoliyat yuritiladigan maxsus hududlarni yaratish orqali davlatning bevosita ishtiroki;

[18] Hryshchenko, S. 2011. Preparation and Implementation of Public-Private Partnership Projects. USAID Local Investment and National Competitiveness Project. FOP "O.M. Moskalenko".

- [19] Manzo, G.G. 2019. Oxford Economics for World Travel & Tourism Council. Economic impact 2019 World. Available at: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions2019/world2019.pdf

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

- soliq imtiyozlari, yer sotib olish (ijaraga olish) bo'yicha yengilliklar, kredit olish kafolatlari, kommunal to'lovlarni kamaytirish orqali turistik infratuzilmani (mehmonxonalar, sanatoriylar, ko'ngilochar obyektlar) rivojlantirishga xususiy investitsiyalar oqimini rag'batlantirish;
- milliy turizm tashkilotlari orqali turistik yo'nalishni targ'ib qilish bo'yicha marketing faoliyatini birgalikda moliyalashtirish kabilardir.

Ukrainaning hozirgi siyosiy ahvolida turistik xizmatlar sanoatiga kiritilgan kapital investitsiyalar (joylashtirish vositalarini qurish va modernizatsiya qilish, transport uskunalari, restoran obyektlari, muassasalar va dam olish tashkilotlari) 2009–2018 yillar davomida atigi 1,2 barobarga oshgan, biroq ularning ulushi kamayish tendensiyasini namoyon etgan, ya'ni YAIMga nisbatan 0,5 foizdan 0,27 foizgacha pasaygan. Bunday salbiy dinamik tendensiya davlatning turizm va kurortlarni rivojlantirish dasturlari bo'yicha moliyaviy siyosati yo'nalishlari to'liq amalga oshirilmaganini, turizm sohasidagi aloqalarning yetarli darajada shakllanmaganini, tarmoqlararo bog'liqliklarni tiklash va moliyaviy resurslar aylanishini kengaytirish uchun kapital aktivlarni oshirish imkoniyatlari cheklanganini ko'rsatadi. Holbuki, ushbu resurslar turistik faoliyatning moddiy-texnik bazasini (mehmonxonalar, turistik majmualar, kempinglar, motellar, pansionatlar, umumiy ovqatlanish korxonalari, transport, madaniyat va sport maskanlari) modernizatsiya qilishga maqsadli yo'naltirilishi, shuningdek yangi ish o'rinlarini ko'paytirish uchun qulay sharoitlar yaratishi lozim edi.

Shu bilan birga, turizm sanoatida yetakchi bo'lgan mamlakatlar xorijiy investitsiyalarni soliq orqali rag'batlantirish bo'yicha katta tajriba to'plagan bo'lib, ularning eng keng tarqalgan shakllari quyidagilardan iborat: to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy yordam ko'rsatish, imtiyozli shartlarda kreditlash, mehmonxona majmualarini qurish uchun yerlarni uzoq muddatga minimal QQS to'lovi va past daromad solig'i stavkalari asosida ijaraga berish, soliqlardan ozod etish, turizm investitsiyalari uchun tezlashtirilgan amortizatsiya usullarini qo'llash hamda muayyan muddatga soliqlardan ozod qilish (soliq ta'tillari).

Masalan, Fransiyada davlat tomonidan tartibga solish siyosati biznes sektorining turizmda ishtirokini rag'batlantirish maqsadida subsidiyalar va kreditlarga asoslanadi. Mehmonxona o'rinlari yetishmaydigan va ortiqcha ishchi kuchi mavjud bo'lgan hududlarda mehmonxonalar qurilishi jarayonida davlat, joylashtirish fondining 50 foizdan ortig'ini qo'shimcha ravishda foydalanishga topshirish sharti bilan, mehmonxona tarmog'ini qurish va modernizatsiya qilishda ishtirok etayotgan subyektlar uchun mukofotlar belgilaydi. Shu bilan birga, milliy iqtisodiy rivojlanish dasturiga muvofiq, mehmonxona majmualari qurilishiga yo'naltirilgan investitsiyalarni davlat tomonidan kreditlash 20 yil muddatga imtiyozli shartlarda amalga oshiriladi. Dastlabki ikki yarim yil davomida turizm biznesi subyektlari kredit foizlarini to'lashdan ozod etiladi (mavsumiy faoliyat yurituvchi bizneslar uchun ushbu imtiyoz 24 yilgacha uzaytiriladi)[20]

Ispaniya va Gretsiyada xususiy investorlar uchun imtiyozli soliq rejimi va imtiyozli amortizatsiya stavkasi joriy etilgan bo'lib, bu aylanma soliqlarni kamaytirishga yordam beradi. Gretsiyada turistik joylashtirish vositalari va umumiy ovqatlanish korxonalari uchun QQS stavkasi 8 foizni tashkil etadi, shuningdek hukumat tomonidan mavsumiy bo'lmagan turistik agentliklar uchun chegirmalar tizimi ishlab chiqilgan. Polshada ham turizm biznesi uchun QQS stavkasi 8 foizni tashkil etadi, boshqa biznes turlari uchun esa bu ko'rsatkich 23 foizga tengdir[21]. Turkiyada kommunal xizmatlar uchun imtiyozli tariflar amal qiladi, ya'ni o'zlashtirilmagan yerlarni 49 yil muddatga biznes subyektlariga ijaraga berish va ular tomonidan mehmonxonalar qurish majburiyatlarini bajarish bo'yicha qaror qabul qilingan. Shu maqsadlarda foizsiz kreditlar ajratiladi, turistik faoliyat esa 5 yil davomida soliqlarni to'lashdan ozod

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qilinadi. Ushbu tajriba Misr va Tunis hukumatlari tomonidan ham qabul qilingan. Kipr hukumati esa yangi turistik obyektlar qurilishini rag'batlantirish maqsadida yerlarni 99 yil muddatga ijaraga beradi, bunda ijara muddatini yana shuncha davrga uzaytirish imkoniyati ham mavjud.

Xulosa

Shunday qilib, turizm sanoatining tashqi va ichki muhiti turistik xizmatlar subyektlarining investitsion faolligini jadallashtirishga ta'sir ko'rsatuvchi moliyaviy-kredit hamda soliq instrumentlarini inobatga olgan holda yuqori darajadagi moliyaviy xavfsizlikni talab etadi. Makro darajadagi byudjet daromad qismida jalb qilingan mablag'larni taqsimlash tizimiga, shuningdek ularni mezo va mikro darajadagi turizm sektorining investitsion ehtiyojlariga yo'naltirishga kompleks yondashuv zarurligini alohida ta'kidlash lozim. Bu, bir tomondan, davlat investitsion dasturlari va loyihalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga, ikkinchi tomondan esa turizm operatorlarining o'z moliyaviy salohiyati va rivojlanish uchun

[20] Lennon, Dzh.D. 2008. Management of the Tourism Industry: The Best Practices of National Organizations and Tourism Agencies. Gr. IDT.

[21] Phillips, J., Faulkner, J., Hilbruner, R. and Hawkins, D.E. 2011. Tourism Investment and Finance Accessing Sustainable Funding and Social Impact Capital. Sustainable Tourism: International Cooperation for Development Online Tool Kit and Resource Series. International Institute for Tourism Studies the George Washington University.

investitsion resurslarini shakllantirish maqsadida ularning soliq yukini kamaytirishga xizmat qiladi.

Mamlakat (mintaqa, shahar) iqtisodiyotiga xususiy investitsiyalarni jalb etishda hamda davlat mulkidan foydalanish asosida ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirishda davlat-xususiy sheriklikning samarali shakllari ustuvor yo'nalishlari quyidagilar bo'lishi kerak: chiqish turistik oqimlari sharoitida ichki turizmga qayta yo'naltirish; turistik-rekreatsion turdagi yangi maxsus iqtisodiy zonalarni yaratish, mavjud rekreatsion infratuzilmani jahon standartlari talablariga muvofiq rekonstruksiya qilish; turizm sektorining kompleks rivojlanishini ta'minlaydigan kichik va o'rta biznes tizimini shakllantirish; barcha darajalarda turizm va dam olish sohasini innovatsion rivojlantirish zaruratini anglash hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Arezki, R., Cherif, R. and Piotrowski, J. 2009. Tourism specialization and economic development: evidence from the UNESCO world heritage list. International Monetary Fund. Available at: http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09176.pdf.
2. Benavides, D.D. 2001. The viability and sustainability of international tourism in developing countries. Paper presented at Symposium on tourism services: world trade organization, February 22-23, in Geneva, Switzerland.
3. Eccles, G. 1995. Marketing, sustainable development and international tourism. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 7(7): 20-26. DOI: https://doi.org/10.1108/09596119510101895
4. Freytag, A., and Vietze, C. 2006. International Tourism, Development and Biodiversity: First Evidence. Friedrich-Schiller-Universität Jena.
5. Hryshchenko, S. 2011. Preparation and Implementation of Public-Private Partnership Projects. USAID Local Investment and National Competitiveness Project. FOP "O.M. Moskalenko".
6. Lennon, Dzh.D. 2008. Management of the Tourism Industry: The Best Practices of National Organizations and Tourism Agencies. Gr. IDT.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

7. Mirbabayev, B. 2005. The role of tourism in international development. Strengthening and Promoting Local Functions of ODA-Graduate School of Policy Studies, 3(7): 1-9.
8. Manzo, G.G. 2019. Oxford Economics for World Travel & Tourism Council. Economic impact 2019 World. Available at: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions2019/world2019.pdf
9. Malska, M., Antoniuk, N. and Hanych, N. 2008. International Tourism and Services. Znannya.
10. Ostapiuk, N., Karmaza, O., Kurylo, M., and Timchenko, G. 2017. Economic security in investment projects management: Convergence of accounting mechanisms. Investment Management and Financial Innovations, 14(3): 353-360.
11. Phillips, J., Faulkner, J., Hilbruner, R. and Hawkins, D.E. 2011. Tourism Investment and Finance Accessing Sustainable Funding and Social Impact Capital. Sustainable Tourism: International Cooperation for Development Online Tool Kit and Resource Series. International Institute for Tourism Studies the George Washington University.
12. Plaskova, N.S., et al. 2017. Methodological support of organizations implementing innovative activities investment attractiveness estimation. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 8(8): 2533- 2539.
13. Premović, J., et al. 2013. Globalni ekološki problemi i održivi turistički razvoj. Ecologica, 70: 305-310.
14. Country Analysis the World Travel & Tourism Council (WTTC). 2018. Available at: https://www.wttc.org/economic-impact/country-analysis/.
15. Sorokin, A.E., and Novikov, S.V. 2019. Formation of the national economy of Russia in the context of state support of innovation actions. Espacios, 40(38): 4.
16. Tsiotsou, R., and Ratten, V. 2010. Future research directions in tourism marketing. Marketing Intelligence and Planning, 28(4): 533-544. DOI: https://doi.org/10.1108/02634501011053702
17. Topchiy, D., Skakalau, V., and Yurgaytis, A. 2018. Comprehensive verification construction compliance control as the developer's project risk reduction tool. International Journal of Civil Engineering and Technology, 9(1): 985-993.
18. The UNWTO Tourism Dashboard – Insights on key performance indicators for inbound and outbound tourism at the global, regional and national levels. UNWTO Tourism Dashboard. 2020. Available at: https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard
19. Zatsarinnyi, E.I., et al. 2017. Current trends in the financial market development. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 8(8): 2629-2635. DOI: https://doi.org/10.14505//jarle.v8.8(30).34

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.